

בלע מצה יצא

The Unique Eating of Mitzvas Matza: מצה זו שאנו אוכלין משום מה

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטז עמוד א
משנה. רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר (קטז עמוד ב) שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. ואלו הן: פסח, מצה, ומרור. פסח - על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, [שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו'], מצה - על שום שנגאלו אבותינו ממצרים, [שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו'], מרור - על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר [וימררו את חיהם וגו']. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו וכו' לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל וכו'

2. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז
הלכה ד - וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח וכו'
הלכה ה - כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר לא יצא ידי חובתו ואלו הן, פסח מצה ומרור, פסח על שם שפסח המקום ב"ה על בתי אבותינו במצרים שנאמר +שמות י"ב+ ואמרתם זבח פסח הוא לה' וגו', מרורים על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, מצה על שם שנגאלו, ודברים האלו כולן הן הנקראין הגדה.
הלכה ו - בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר +דברים ו'+ ואותנו הוציא משם וגו' (וכו')
הלכה ז - לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות, וכו'

3. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח
הלכה ג - ... ומתחיל בגנות וקורא עד שגומר דרש פרשת ארמי אובד אבי כולה.
הלכה ד - ומחזיר השלחן לפניו ואומר פסח זה שאנו אוכלין על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', ומגביה המרור בידו ואומר מרור זה שאנו אוכלין על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים שנאמר וימררו את חיהם, ומגביה המצה בידו ואומר מצה זו שאנו אוכלין על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו', ובזמן הזה אומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים על שם שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו וכו'.
הלכה ה - ואומר לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר להדר לרומם וכו'

4. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטו עמוד ב
אמר רבא: בלע מצה - יצא, בלע מרור - לא יצא. בלע מצה ומרור - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא. כרכן בסיב ובלען - אף ידי מצה נמי לא יצא.
(אמר שמואל: לחם עני (כתיב) - לחם שעונין עליו דברים. תניא נמי הכי לחם עני - לחם שעונין עליו דברים הרבה. דבר אחר: לחם עני - עני כתיב, מה עני שזרכו בפרוסה - (קטז.) אף כאן בפרוסה. דבר אחר: מה דרכו של עני - הוא מסיק ואשתו אופה, אף כאן נמי - הוא מסיק ואשתו אופה.)

5. רש"י מסכת פסחים דף קטו עמוד ב
בלע מצה - ולא לעסה - יצא. **בלע מרור (לא) יצא** - [אי] אפשר שלא טעם בו טעם מרור. **בלע מצה ומרור** - יחד, ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה - יצא ידי מצה, שאינה צריכה טעם, אבל ידי מרור - לא יצא, הואיל ולא לעסו ואוכל מצה עמו אין לו שום טעם. **כרכן** - שניהם יחד בסיב הדקל - לא יצא, שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה.

6. רשב"ם מסכת פסחים דף קטו עמוד ב
בלע מצה - ולא לעסה יצא שהרי קיים בערב תאכלו מצות (שמות יב) שהרי אכילה היא לו ומיהו לכתחלה טעם מצה בעינין: **בלע מרור לא יצא**. דבעינין טעם מרור וליכא דמשום הכי קפיד רחמנא למרר את פיו של אוכל זכר לוימררו את חיהם (שם א) כך מצאתי כתוב בכל הספרים ובפלי' ר"ח... ולפי הכתוב בספרים צריך לפרש בלע מצה ומרור ידי מצה מיהו יצא דלא תימא אף ידי מצה לא יצא דאיכא תרתני לריעותא שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונו שהמרור חוצץ

בינתים: **כרכן**. שניהן יחד בסיב הגדל סביב הדקל לא יצא שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה וכזורק אבן לחמת דמי:

7. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו

הלכה א - מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר שנאמר "בערב" (בעבור זה)
הלכה ב - בלע מצה יצא, בלע מרור לא יצא¹, בלע מצה ומרור כאחד ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא, שהמרור כטפילה למצה, כרכן בסיב וכיוצא בו ובלען אף ידי מצה לא יצא. +/השגת הראב"ד/ בלע מצה ומרור כאחת ידי מצה יצא. א"א זה שבוש שאין הטעם למרור אלא שאינו טועם טעם מרור אלא אם כן לועסו. +
הלכה ג - אכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו גוים או לסטים לאכול יצא ידי חובתו, אכל כזית מצה והוא נכפה בעת שטותו ואחר כך נתרפא חייב לאכול אחר שנתרפא, לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות.

8. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

שלחו ליה לאבוה דשמואל: כפאו ואכל מצה - יצא. כפאו מאן? אילימא כפאו שד - והתניא: עתים חלים עתים שוטה, כשהוא חלים - הרי הוא כפקח לכל דבריו, כשהוא שוטה - הרי הוא כשוטה לכל דבריו! - אמר רב אשי: שכפאוהו פרסיים. אמר רבא, זאת אומרת: התוקע לשיר - יצא. פשיטא, היינו הך? - מהו דתימא: התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל (כח עמוד ב) אבל הכא - זכרון תרועה כתיב, והאי מתעסק בעלמא הוא, קא משמע לן.

9. משנה למלך הלכות יסודי התורה פרק ה

יש לחקור בהא דק"ל דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם שלא כדרך הנאתן אם נאמר ג"כ במ"ע דרחמנא אמר תאכל כגון מצה וקרובן פסח אם אכלן שלא כדרך הנאתן אם יצא י"ח. ונראה דלא שנא דכי היכי דבמצות ל"ת דרחמנא אמר לא תאכל אמרינן דאם אכלו שלא כדרך הנאתו דפטור משום דלא מיקרי אכילה ה"נ במ"ע דרחמנא אמר תאכל אם אכלו שלא כדרך הנאתו לא יצא י"ח משום דלא שמיה אכילה אלא שלא ראיתי כעת דין זה בפירוש במ"ע:

10. משנה למלך הלכות מאכלות אסורות פרק יד הלכה יב

[יב] הואיל ונהנה חייב. נסתפקתי בהא דק"ל דאם בלע מצה יצא דלא בעינן שיטעום טעם מצה אך אם כרך המצה בסיב דלא יצא דנהי דלא בעינן טעם מצה מ"מ בעינן שיגע המצה בגרונו וכדאיתא בפרק ערבי פסחים, אם נאמר באיסורים דאם כרך דבר איסור בסיב וכיוצא שיהיה פטור דכי היכי דבמצות עשה דרחמנא אמר תאכל אמרינן דאם כרכו בסיב דלא הויה אכילה לפי שלא נגעה האכילה בגרונו ה"נ באיסורין דרחמנא אמר לא תאכל אם כרכן בסיב דלא נגעה אכילת האיסור בגרונו לא עבר אהורמנא דמלכא. ולכאורה נ"ל שהדין שוה אלא שלא ידעתי למה בגמרא הביאו דין זה במ"ע ולא במל"ת וכעת לא מצאתי דין זה בפירוש. אך את זה ראיתי בירושלמי פ"ג דשבועות הלכה ג'

11. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קג עמוד ב

אמר ר"ש בן לקיש: כזית שאמרו - חוץ משל בין השינים, ורבי יוחנן אמר: אף עם בין השינים; אמר רב פפא: בשל בין שינים - דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי - בין החניכיים, מר סבר - הרי נהנה גרונו בכזית, ומר סבר - אכילה במעיו בעינן. אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: אכל חצי זית והקיא, וחזר ואכל חצי זית אחר חייב, מ"ט - הרי נהנה גרונו בכזית.

12. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יד

הלכה א - כל איסורי מאכלות שבתורה שיעורן בכזית בינוני וכו'
הלכה ב - ושיעור זה עם כל השיעורין הלכה למשה מסיני הם, ואסור מן התורה לאכול כל שהוא מדבר האסור, אבל אינו לוקה אלא על כזית, ואם אכל כל שהוא פחות מכשיעור מכין אותו מכת מרדות.
הלכה ג - כזית שאמרנו חוץ משל בין השינים, אבל מה של בין החניכיים מצטרף למה שבלע שהרי נהנה גרונו מכזית, אפילו אכל כחצי זית והקיא וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו שהקיא חייב, שאין החיוב אלא על הנאת הגרון בכזית מדבר האסור.
הלכה ח - האוכל כשעורה או כחרדל מאחד מכל מאכלות האסורים ושהה מעט וחזר ואכל כחרדל, וכן עד שהשלים כזית בין בשוגג בין במזיד אם שהה מתחלה ועד סוף כדי אכילת שלש ביצים יצטרף הכל והרי הוא חייב כרת או מלקות

¹ גירסת ר' מנחם, "בלע מרור יצא"

או קרבן כמו שאכל כזית בבת אחת, ואם שהה יתר מזה מתחלה ועד סוף אף על פי שלא שהה ביניהן אלא אכל כחרדל אחר כחרדל הואיל ולא השלים כזית אלא ביתר מכדי אכילת פרס אינן מצטרפין ופטור.

הלכה י - כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מבשר בחלב וכלאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה אלא הוציא איסור אכילתן בלשון אחרת בלשון בשול ובלשון הקדש לאסור אותן ואפילו שלא כדרך הנייה.

הלכה יא - כיצד... או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור, ואם עירב דבר מר בתוך קדרה של בשר בחלב או ביין כלאי הכרם ואכלו חייב.

הלכה יב - האוכל מאכל ממאכלות האסורות דרך שחוק או כמתעסק, אף על פי שלא נתכוון לגוף האכילה, הואיל ונהנה חייב כמי שמתכוון לעצמה של אכילה, והנייה הבאה לו לאדם בעל כרחו באיסור מכל האיסורין אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר.

הלכה יג - האוכל מאכל אסור לתיאבון או מפני הרעב חייב, ואם היה תועה במדבר וכו'.

13. מגן אברהם סימן תעה ס"ק ד

ז"ל ד"מ בת"ה סי' קל"ט כתוב דצריך לאכול הכזית ביחד ולבלוע וכ"כ הב"י בשם התו' עכ"ל עיי"ש בשאר

14. רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה פרק ג הלכה ה

הכורך כזית מבשר נבילת העוף הטהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו אף על פי שלא נגע בגרונו ה"ז טמא, כרכו בסיב ובלעו ה"ז טהור.

כסף משנה - [ה] הכורך כזית וכו'. תוספתא פ"ה דזבים. והטעם נראה דהיינו משום דכיון דחזרת מין מאכל הוא מין במינו אינו חוצץ משא"כ בסיב וכ"כ ר"ש:

15. מנחת חינוך פרשת בא מצוה ו - אכילת קרבן פסח

ואם כרך בסיב ובלע לא יצא ע' פ' בתרא דפסחים גבי מצה וה"ה לכל מ"ע ואם בלע כזית פסח ודאי יצא כמו בבלע מצה דיצא ה"ה לכל מ"ע ומה שמבואר ד"ז בש"ס ור"מ וש"ע גבי מצה היינו משום דבעי להשמיענו דבלע מרור לא יצא דטעם מרור בעינן וכן בלען שניהם כא' ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא אבל כל מ"ע דאכילה שוים בד"ז. והנה מבואר בר"מ פי"ד מהמ"א גבי איסורים דמה שבין השינים אינו מצטרף לכזית ובין החניכים מצטרף דהנאת גרונו סגי וכן אכל ח"ז והקיא וחזר ואכל עוד ח"ז או אפי' אותו ח"ז שהקיא חזר ואכלו (אם לא נמאס מאוכל אדם ע' פגה"נ ובתו' יומא) חייב מלקות גבי איסורים ודינים אלו בחולין ספגה"נ. נ"ל ברור דאף דמבוארים דינים אלו גבי ל"ת מ"מ במ"ע דאכילה ג"כ הדין כן כמו במ"ש תורה לא תאכל הוי זה בכלל אכילה ה"ה גבי מ"ע דכתיב תאכל הוי נמי בכלל אכילה אם אכלן בדרכים הנ"ל ואף דהמ"ל לענין שלא כד"א מסתפק בזה אי מ"ע שוה לל"ת וכן שם פי"ד גבי כרכן בסיב מסתפק כיון דאינו נזכר אלא גבי מצה דהיא מ"ע והיאך הדין לענין ל"ת מ"מ כבר האריכו האחרונים דהם שוים לדניא א"כ לכל הדינים הנ"ל הם שוים כנ"ל.

16. מנחת חינוך פרשת בא מצוה י

וגם מבואר דבלא מתכוין יצא ולכתחלה צ"כ אף למ"ד מצות אצ"כ והברייתא לענין מרור מתניא מ"מ אין חילוק בזה למצה או לשאר מ"ע... דאכילת מצוה שוה לאכילת איסור ואם אכל מצה שלכד"א לא יצא עמ"ל וא"כ גם הדינים המבוארים פי"ד מהמ"א שוים ואם אכל כזית בין השינים אין מצטרף לכזית אבל בין החניכים מצטרף דהנאת גרון הוא וכן אם אכל ח"ז והקיא וחזר ואכל אותו ח"ז יצא דנהנה גרונו בכזית כמבואר לענין איס'

17. מנחת חינוך פרשת אמור מצוה שיג

והנה לשון הגמרא והר"מ נקטו כזית והנה היאך הדין ביוה"כ דלענין שיעור אף דאכילה הוי בפחות דהיינו כזית מ"מ לענין מייבתי דעתי אינו פחות מכותבת והיאך הדין וכו' והר"מ פי"ד מהמ"א התחיל כל מ"א שבתורה בכזית כו' ושם מדבר בכל שיעורי תורה דהם בכזית אבל שיעור יוה"כ לא מיירי התם רק כאן ולא ביאר לנו ד"ז כאן וצ"ע דאפשר דהתורה לא חייבה כאן על הנאה רק אם נתיישב דעתו ויתובי דעתו אינו אלא במילוי המעיים וצ"ע דין זה. עוד אני מסופק אפי' אם נאמר דהנאת גרון לבדו בודאי א"ה כיון דלא הוי מילוי המעיים היאך הדין אם הנאת מעיים בלבד בלא הנאת גרון אם הוי יתובי דעתי דבכל האיסורים אם הי' הנאת מעיים בלא הנאת גרון א"ה כמבואר בפסחים קט"ז גבי

מצה אם כרכו בסיב ובלעו אף ידי מצה לא יצא כיון דלא נגע בגרונו ועמ"ל פי"ד מהמ"א הי"ב בד"ה הואיל ודעתו דבכל האיסורים כן והביא ראיה מדברי הר"מ פ"ג מהאה"ט גבי אוכל נבלת העוף אם כרכו בסיב ובלעו ה"ז טהור ע"ש שמרשים וע' בסוגיא דחולין שהבאנו דיש פלוגתא אי הנאת גרונו או הנאת מעיים וע"ש שמציין ונראה שם דאף מ"ד הנאת מעיים היינו דלא מהני הנאת גרון לחוד ובין החניכים או אכל והקיא וחזר ואכל א"ח כיון דלא הוי הנאת מעיים אבל הנאת מעיים בלא הנאת גרון מודה דאינו חייב ולא יפלוג על האי דפסחים דכרכו בסיב וכן על האוכל נבלת עוף טהור בסיב אך כ"ז במקומות דכתיב אכילה בתורה ובלא הנאת גרון לא הוי אכילה כלל אבל כאן דכתיב לא תעונה וביתובי דעתא תליא אפשר דלא בעינן הנאת גרון כלל רק מילוי המעיים לחוד סגי אך באמת ברור דבעינן הנאת גרון ג"כ דאי לא בעינן רק מילוי המעיים

18. רבינו מנוח - ספר המנוחה הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ה

[ה] כתב הרב כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו וגו'. כלומר צריך לאמרן ולפרש טעמן כי לכל המצות יש טעם וידיעת טעם המצות עיקר גדול אחר עשייתן אמנם ידיעת הטעם בלתי העשייה אינו מועיל רק מזיק וראיה לדבר ענין שלמה [פרנקל]: ואם ידיעת טעם שאר המצות טוב כ"ש דרישת טעם מצות בפסח לפי שבהזכר [יתעורר האדם] להאמין בשם אמונה תמה ושלימה כי בגאולה ההיא נגלה לכל ישראל וגלוי לכל העמים כי לו לבדו הממשלה בשמים ובארץ:

19. לבוש אורח חיים סימן תעה

הג"ה וצ"ע מאי שנא מרור ממצה דאמרינן גבי מרור טעם מרור בעינן וליכא, וגבי מצה נמי טעם מצה בעינן כמו שנתבאר לעיל סימן תס"א סעיף ד' ואפ"ה אמרינן דאם בלע המצה יצא ולא מתבטל טעם מצה בבליעתו, ועוד דגבי מרור טעם מרור בעינן ולא סגי בבליעה ובמצה אמרינן דיצא בבליעה דבליעה נמי אכילה מקרי, והא חד יאכלוהו אתרוויהו קאי על מצות ומרורים יאכלוהו ומשמע דיאכלוהו אשלשתם קאי אפסח ואמצה ואמרור עכ"ה. ונ"ל ליישב דלא דמי אכילת מצה לאכילת מרור, דאכילת מצה אף על גב שהיא זכר לגאולה וחירות מ"מ עיקר אכילתה היא לאכול לשובע למלא את כריסו כשהוא רעב, לפיכך יוצא בה אף בבליעה דגם בבליעה מתמלא הכרס ואוכל לשובע נפשו, אבל אכילת מרור אינו למלא הכרס אלא זכר לומררו את חייהם, וא"כ היאך יצא בבליעה ואינו מרגיש טעם המרירות שהוא זכר לומררו, לפיכך במרור אינו יוצא בבליעה דטעם מרור בעינן, ובמצה יוצא דגם במצרים אכלוהו למלאות הכרס.

20. מהרש"א חידושי אגדות מסכת פסחים דף קטז עמוד ב

כל מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו פסח מצה ומרור פסח על שום מה כו' לא מצינו בשאר מצות דבעיא שיאמר בהן על שם מה דסגי להו בברכה על המצוה אבל טעם הענין הוא מפורש ברפ"ק דזבחים דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין חוץ מן הפסח והטאת דפסולין שלא לשמן וטעם הענין מפורש שם דלפי פגמם ורחקם מן הקדושה בעי טפי קירוב לקדושה דהיינו זביחה לשמה וע"כ אר"ג דגם אכילת הבעלים יהיה מפורש לשמה לקרב אל הקדושה

21. שמות פרק יב

(ח) וְאָכְלוּ אֶת־הַבֶּשֶׂר בְּלֵילָה הַזֶּה וְכוּ' (ט) וְכוּ' צִלִּי־אֵשׁ עַל־כַּרְעֵיו וְעַל־קַרְבּוֹ: (י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: (יא) וְכִכָּהֵן תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֵם חֲגָרִים נְעָלֵיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִשְׁלַכְכֶם בְּיַדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחפְזוֹן כִּסּוּחָהּ הוּא לֵה': (כה) וְהָיָה כִּי־תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתְּנֶה לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבַּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַעֲבָדָה הַזֹּאת: (כו) וְהָיָה כִּי־יֵאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבָדָה הַזֹּאת לָכֶם: (כז) וְאָמַרְתֶּם זִכַּר־פֶּסַח הוּא לָהּ אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וְכוּ' (לז) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִרַעְמֶסֶס סִפְתָּה פֶּשֶׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף: (לח) וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וַיָּצֵאוּ וּבָקֶר מִקֶּדֶה כְּבֵד מְאֹד: (לט) וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲנַת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵמֶה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: (מ) וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְכוּ'

22. דברים פרק טז

(ג) לֹא־תֹאכַל עֲלֵיו חָמֵץ שְׁבַע־יָמִים תֹּאכַל־עֲלָיו מִצּוֹת לָחֶם עֲנִי כִּי בַחפְזוֹן יֵצְאֶת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכָּר אֶת־יְיָוָה צְאֹתָהּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם פֶּלַי יְמֵי חַיֶּיךָ: